

Οριοθέτηση Ορθοδοξίας και αιρέσεως - Άγιος Γρηγόριος Παλαμάς

[Ορθοδοξία](#) / [Πατερική Θεολογία](#)

[Γεώργιος Ι. Μαντζαρίδης, Ομότιμος Καθηγητής Θεολογικής Σχολής Α.Π.Θ.](#)

Την πρώτη Κυριακή των Νηστειών της Μ. Τεσσαρακοστής γιορτάζει η Εκκλησία μας την νίκη της Ορθοδοξίας εναντίον των αιρέσεων. Το ιδιαίτερο ιστορικό γεγονός, που αποτέλεσε την βάση και την απαρχή του εορτασμού αυτού, ήταν η νίκη της Εκκλησίας εναντίον της εικονομαχίας. Οι εικονομάχοι πρέσβευαν ότι η χρήση των εικόνων είναι αντιχριστιανική. Δεν δέχονταν την προσκύνηση της εικόνας του Χριστού, όπως και την τιμή των εικόνων και των ιερών λειψάνων των αγίων. Η τοποθέτησή τους αυτή δεν ήταν επιφανειακή, αλλά προχωρούσε βαθύτερα ως την άρνηση της απεικονίσεως του Χριστού, πράγμα που οδηγεί τελικά στην άρνηση της σαρκώσεώς του και της παρουσίας του ως αληθινού ανθρώπου μέσα στον κόσμο. Η απόληξη αυτή της εικονομαχίας φανερώνει και τον αιρετικό χαρακτήρα της• μαρτυρεί ότι ήταν πραγματική αίρεση.

Αίρεση δεν η κάθε λανθασμένη θεολογική αντίληψη• δεν είναι ακόμα η παρερμηνεία κάποιων σημείων της Αγίας Γραφής η της παραδόσεως της

Εκκλησίας. Αίρεση, όπως δηλώνει και η ετυμολογία της λέξεως, είναι η επιλογή κάποιου μέρους της θεολογικής αλήθειας και η απολυτοποίησή του. Η αίρεση δηλαδή τεμαχίζει την αλήθεια, επιλέγει κάποιο μέρος της, το απολυτοποιεί, και με τον τρόπο αυτόν παραποιεί και προσβάλλει ολόκληρη την αλήθεια. Όταν π.χ. ο Άρειος δίδασκε ότι ο Χριστός ήταν ένας τέλειος άνθρωπος, δεν έλεγε ψέματα• αλήθεια έλεγε. Δεν έλεγε όμως όλη την αλήθεια, αλλά μόνο ένα μέρος της• δεν έλεγε ότι ο Χριστός ήταν και τέλειος Θεός. Έτσι παραποιούσε και προσέβαλλε ολόκληρη την χριστιανική αλήθεια. Δεν αναγνώριζε την ένωση της θείας και της ανθρώπινης φύσεως στο πρόσωπο του Χριστού, που αποτελεί το θεμέλιο της ενώσεως του ανθρώπου με τον Θεό, δηλαδή της σωτηρίας και της θεώσεώς του. Προσέβαλλε τα θεμέλια του Χριστιανισμού και δημιούργησε αίρεση.

Η ουσία λοιπόν της αιρέσεως για τον Χριστιανισμό έγκειται ακριβώς στην προσβολή της ενώσεως του Θεού με τον άνθρωπο, που θεμελιώνεται στο πρόσωπο του Θεανθρώπου Χριστού. Η αίρεση δηλαδή προσβάλλει την δυνατότητα της σωτηρίας του ανθρώπου, η οποία ταυτίζεται με την θέωσή του.

Η θέωση του ανθρώπου αποτελεί τον σκοπό της δημιουργίας του. Ο άνθρωπος δημιουργήθηκε «κατ'είκόνα και καθ' ομοίωσιν» Θεού. Είναι δημιούργημα του Θεού, που κλήθηκε από τον ίδιο τον Δημιουργό του να τον ομοιάσει• να γίνει θεός, όχι βέβαια κατά την ουσία του αλλά κατά χάριν, όπως λέγεται στην θεολογική γλώσσα. Αυτό όμως δεν ήταν δυνατό να πραγματοποιηθεί μετά την αποστασία του

ανθρώπου από τον Θεό και την υποταγή του στην αμαρτία. Η επαναφορά του στο «καθ' ὁμοίωσιν» η την θέωση, είναι η σωτηρία του.

Ολόκληρη η ιερά ιστορία της Παλαιάς Διαθήκης, που κορυφώνεται με την σάρκωση του Θεού εν Χριστώ, φανερώνει το έργο της θείας οικονομίας για την σωτηρία του κόσμου. Και η Εκκλησία είναι ο πνευματικός χώρος, μέσα στον οποίο μυσταγωγείται η σωτηρία των ανθρώπων.

Οι αιρέσεις ως προσβολές της σωτηρίας αυτής παρουσιάστηκαν στην ιστορία της Εκκλησίας σε δύο επίπεδα• α) στο επίπεδο της ίδιας της σωτηρίας που προσφέρει ο Θεός στον άνθρωπο, όπως συνέβη με τον Δοκητισμό, τον Αρειανισμό, τον Νεστοριανισμό, τον Μονοφυσιτισμό κ.α., και β) στο επίπεδο του τρόπου οικειώσεως της σωτηρίας αυτής από τον άνθρωπο, όπως συνέβη με τον Βαρλααμιτισμό, που πολέμησε η Εκκλησία με πρωτοστάτη τον άγιο Γρηγόριο τον Παλαμά.

Οι αρχαίες αιρέσεις προσέβαλαν την σωτηρία στο πρώτο επίπεδο, δηλαδή στο επίπεδο της προσφοράς της από τον Θεό στον άνθρωπο. Αν ο Χριστός δεν ήταν αληθινός άνθρωπος, αν δεν είχε δηλαδή πραγματικό ανθρώπινο σώμα αλλά φαινομενικό, όπως διατείνονταν οι αρχαιότεροι αιρετικοί, οι λεγόμενοι Δοκήτες, που πολεμήθηκαν ιδιαίτερα από τον Απόστολο και Ευαγγελιστή Ιωάννη, η αν ήταν μόνο άνθρωπος, όπως υποστήριζαν αργότερα οι Αρειανοί, η μόνο Θεός, όπως δίδασκαν οι Μονοφυσίτες, η αν ήταν και Θεός και άνθρωπος, αλλά ως δύο ξεχωριστές φύσεις που δεν ενώθηκαν σε ένα πρόσωπο, όπως έλεγαν οι Νεστοριανοί, η ακόμα αν ήταν μόνο τέλειος Θεός όχι όμως και τέλειος άνθρωπος, όπως ισχυρίζονταν οι Απολιναριστές, δεν θα είχε πραγματοποιηθεί στην πληρότητά του το έργο της σωτηρίας του ανθρώπου.

Ο άνθρωπος, όπως διδάσκουν οι Γραφές και οι Πατέρες της Εκκλησίας, σώζεται, όταν προσλαμβάνεται από τον Θεό, όταν ανασυνδέεται και ενώνεται με την πηγή της ζωής του. Όλες οι αρχαίες αιρέσεις αρνούσαν μερικώς η ολικώς την πίστη και την διδασκαλία αυτή της Εκκλησίας. Έτσι προσέβαλλαν την εμπειρία που είχαν εξ αρχής τα μέλη της, ότι η κοινωνία με τον Χριστό, η μετοχή τους στο σώμα και το αίμα του Χριστού, είναι πραγματική κοινωνία με τον Θεό, μετοχή στην θεία ζωή.

Κάποιο είδος συνόψεως η ανακεφαλαιώσεως των αρχαίων αιρέσεων ήταν η εικονομαχία. Έτσι κατά την περίοδο της εικονομαχίας, που διήρκεσε περισσότερο από έναν αιώνα (726-843), επανήλθαν στο προσκήνιο με κάποια παραλλαγή πολλές πλάνες των προηγούμενων αιρέσεων. Γι' αυτό κατά τον εορτασμό της Ορθοδοξίας γίνεται μνεία της καταδίκης όλων των αιρέσεων και διακηρύσσεται η αταλάντευτη πίστη της Εκκλησίας στην αδιάσπαστη παράδοσή της: «Οι Προφήται

ως είδον, οι Απόστολοι ως εδίδαξαν, η Εκκλησία ως παρέλαβεν, οι Διδάσκαλοι ως εδογμάτισαν, η Οικουμένη ως συμπεφρόνηκεν...ούτω φρονούμεν, ούτω λαλούμεν, ούτω κηρύσσομεν» (Συνοδικόν Ζ Οίκουμενικῆς Συνόδου).

Η εικονομαχία αποτελούσε ένα είδος θρησκευτικής ιδεολογίας, η οποία αμφισβητούσε και σε τελική ανάλυση απέρριπτε το γεγονός της ενανθρωπήσεως του Θεού, που αποτελεί την προϋπόθεση της ανακαινίσεως του κόσμου και της θεώσεως του ανθρώπου. Αν ο Χριστός δεν μπορεί να εξεικονίζεται, σημαίνει ότι δεν είναι και αληθινός άνθρωπος. Η εικόνα του Χριστού δηλώνει και υπογραμμίζει την αλήθεια της θείας ενανθρωπήσεως. Προβάλλει την παρουσία του Θεού, που φανερώθηκε μέσα στον κόσμο, για να σώσει τον άνθρωπο.

Όλες οι αρχαίες αιρέσεις, που εμφανίστηκαν κατά την πρώτη μετά Χριστόν χιλιετία, αντιμετώπιστηκαν από τις επτά Οικουμενικές Συνόδους. Και η νίκη της Ορθοδοξίας, που γιορτάζεται από την Εκκλησία κατά την πρώτη Κυριακή της Μεγάλης Τεσσαρακοστής, προβάλλεται ως νίκη εναντίον των αιρέσεων αυτών, που αμφισβήτησαν την σωτηρία του ανθρώπου στο επίπεδο της προσφοράς της από τον Θεό.

Η δεύτερη Κυριακή της Μεγάλης Τεσσαρακοστής έρχεται ως προέκταση της Κυριακής της Ορθοδοξίας. Την Κυριακή αυτή γιορτάζει η Εκκλησία μας την νίκη της εναντίον μιας άλλης μορφής αιρέσεως • μιας αιρέσεως που αμφισβήτησε την σωτηρία του ανθρώπου στο δεύτερο επίπεδο, στο επίπεδο του τρόπου οικειώσεώς της από τον άνθρωπο. Και στον αγώνα της Εκκλησίας εναντίον της αιρέσεως

αυτής πρωτοστάτησε ο άγιος Γρηγόριος ο Παλαμάς, αρχιεπίσκοπος Θεσσαλονίκης.

Ο άγιος Γρηγόριος ο Παλαμάς γεννήθηκε το 1296. Είχε ευλαβέστατους και ευκατάστατους γονείς. Σε ηλικία επτά ετών ο Γρηγόριος έμεινε ορφανός από πατέρα και ανέλαβε την φροντίδα των σπουδών του ο ίδιος ο αυτοκράτορας, που τον προόριζε και για υψηλά κρατικά αξιώματα. Παράλληλα όμως γνώρισε και την ασκητική ζωή ήδη μέσα στο πλαίσιο της οικογενείας του και μυήθηκε στην νοερά προσευχή από τον αγιορείτη μοναχό και ακολού-θως μητροπολίτη Φιλαδελφείας Θεόληπτο. Ενώ όμως ο αυτοκράτορας τον προόριζε για υψηλά κρατικά αξιώματα, αυτός προτίμησε την μοναχική ζωή.

Το Φθινόπωρο του 1316 σε ηλικία είκοσι ετών ξεκίνησε μαζί με τους δύο μικρότερους αδελφούς του Μακάριο και Θεοδόσιο για το Άγιον Όρος. Κατά τα τρία πρώτα χρόνια της εκεί παραμονής του έζησε υπό την πνευματική καθοδήγηση του ασκητού Νικοδήμου στα όρια της Ιεράς Μονής Βατοπαιδίου. Μετά τον θάνατο του Νικοδήμου μετέβη στο κοινόβιο της Μεγίστης Λαύρας και ακολούθως αποσύρθηκε σε ερημητήριο.

Το 1325 επιδρομές των Τούρκων ανάγκασαν τον Παλαμά, όπως και άλλους αγιορείτες να φύγουν από το Άγιον Όρος. Τότε πήγε σε ερημητήριο της Σκήτης της Βεροίας, όπου παρέμεινε πέντε περίπου χρόνια με εντονότατη άσκηση. Το 1331 επιδρομές των Σέρβων τον ανάγκασαν να εγκαταλείψει την περιοχή της Βέροιας και να επιστρέψει στο Άγιον Όρος, όπου συνέχισε την ερημική του ζωή στο ησυχαστήριο του αγίου Σάββα. Εκεί πληροφορήθηκε τις αντιλήψεις του Βαρλαάμ, θεολόγου και φιλοσόφου από την Καλαβρία της Νοτίου Ιταλίας.

Ο Βαρλαάμ ήταν ορθόδοξος και δεχόταν όλα τα δόγματα της Εκκλησίας, που είχαν διατυπωθεί από τις επτά Οικουμενικές Συνόδους. Επομένως δεν παρουσίαζε αιρετικές αντιλήψεις στο πρώτο από τα δύο επίπεδα που αναφέραμε, αλλά στο δεύτερο• στο επίπεδο του τρόπου οικειώσεως της σωτηρίας του Θεού από τον άνθρωπο. Δεν έλεγε ο Βαρλαάμ ότι ο Χριστός η το Άγιο Πνεύμα είναι κτίσμα, όπως υποστήριζαν οι Αρειανοί η οι Πνευματομάχοι, αλλά ισχυριζόταν ότι η ενέργεια του Θεού, δηλαδή η χάρη του, με την οποία σώζεται ο άνθρωπος, είναι κτιστή. Αυτό όμως σήμαινε και πάλι ότι ο άνθρωπος δεν έρχεται σε άμεση προσωπική σχέση με τον Θεό και δεν ενώνεται μαζί του, αλλά με κάποιο κτίσμα. Και ο ισχυρισμός αυτός δεν ήταν για την σωτηρία του ανθρώπου κάτι διαφορετικό από αυτό που υποστήριζαν οι Αρειανοί και οι Πνευματομάχοι.

Η σωτηρία του ανθρώπου είναι οντολογικό γεγονός. Είναι δηλαδή γεγονός που καλύπτει ολόκληρη την ύπαρξη του ανθρώπου και πραγματοποιείται με την άμεση προσωπική κοινωνία και ένωσή του με τον Θεό. Είναι η μετάδοση της θείας ζωής

που έχασε ο άνθρωπος με την αποστασία του από τον Θεό. Ο άνθρωπος δεν σώζεται μαθαίνοντας ορισμένες αλήθειες ή αποκτώντας κάποιες θεωρητικές γνώσεις για τον Θεό. Και ο Θεός δεν σώζει τον άνθρωπο μεταδίδοντάς του πληροφορίες για τον εαυτό του, αλλά τον σώζει ερχόμενος ως άνθρωπος, χωρίς να παύει να είναι Θεός. Τον σώζει με την ζωή και τον θάνατό του, με τον σταυρό και την ανάστασή του.

Ολόκληρο το μυστήριο της οικονομίας του Θεού για την σωτηρία του ανθρώπου συνοψίζεται από τον Απόστολο Παύλο με μία φράση: «Μέγα εστί το της ευσεβείας μυστήριον• Θεός εφανερώθη εν σαρκί, εδικαιώθη εν Πνεύματι, ώφη αγγέλοις, εκηρύχθη εν έθνεσιν, επιστεύθη εν κόσμω, ανελήφθη εν δόξη» . Το μυστήριο αυτό βιώνεται στον πνευματικό χώρο της Εκκλησίας. Ουσιαστικά το μυστήριο αυτό ταυτίζεται με το ίδιο το μυστήριο της Εκκλησίας. Για αυτό και η Εκκλησία, που μυσταγωγεί την κοινωνία και ένωση του ανθρώπου με τον Θεό, χαρακτηρίζεται από τον άγιο Γρηγόριο Παλαμά ως «κοινωνία της θεώσεως».

Κοινωνία της θεώσεως σημαίνει κοινωνία που προετοιμάζει και αναδεικνύει θεούς• θεούς κατά χάρη. Αυτό άλλωστε ήταν και το προαιώνιο σχέδιο του Θεού για τον άνθρωπο, όπως δηλώνεται με το «καθ' ομοίωσιν»• να αναδειχθεί ο άνθρωπος θεός μετέχοντας στην χάρη του Τριαδικού Θεού. Η πραγματοποίηση όμως του σχεδίου αυτού του Θεού απαιτεί την συγκατάθεση και συνεργασία του ανθρώπου. Ο Θεός προίκισε τον άνθρωπο με ελευθερία και τίποτε δεν του επιβάλλει με την βία. Για αυτό και ο σκοπός που έθεσε ο Θεός για τον άνθρωπο πραγματοποιείται μόνο με την αυτεξούσια συνεργασία του. Και επειδή ο άνθρωπος διαστράφηκε με την

αποστασία του από τον Θεό, χρειάζεται να αγωνιστεί, για να ξαναβρεί με την χάρη του Θεού τον πραγματικό εαυτό του και να προχωρήσει στον κατά Θεό σκοπό του. Σε αυτόν τον αγώνα καλεί και η Εκκλησία τον καθένα ιδιαιτέρως κατά την περίοδο αυτή της Μεγάλης Τεσσαρακοστής.

Άριστος οδηγός για την επιτυχή διεξαγωγή του αγώνα αυτού είναι ο άγιος Γρηγόριος ο Παλαμάς. Ο μεγάλος αυτός θεολόγος της Εκκλησίας μας διδάσκει πριν από όλα, πόσο απαραίτητο είναι να ξαναβρεί ο άνθρωπος τον πραγματικό εαυτό του, να τον κατευθύνει προς τον Θεό και να οικειωθεί την μεγάλη δωρεά της σωτηρίας που προσφέρει ο Θεός. Μας διδάσκει, πόσο πουδαίο είναι να στραφεί ο άνθρωπος στον εσωτερικό εαυτό του, να επαναφέρει τον διασκορπισμένο νου του μέσα στην καρδιά του και να ακούσει το κάλεσμα που του απευθύνει ο Χριστός: «Ίδού έστηκα επί την θύραν και κρούω• εάν τις ακούση της φωνής μου και ανοίξη την θύραν, εισελεύσομαι προς αυτόν και δειπνήσω μετ' αυτού και αυτός μετ' εμού». Αυτές τις αλήθειες και αυτόν τον τρόπο ζωής υπερασπίστηκε ο άγιος Γρηγόριος ο Παλαμάς απέναντι στον Βαρλαάμ. Αυτές οι αλήθειες και αυτός ο τρόπος ζωής αμφισβητήθηκαν και πολεμήθηκαν από τον Βαρλαάμ και τους ομόφρονές του.

Θα μπορούσαμε να πούμε ότι με την διδασκαλία του Βαρλαάμ δεν είχαμε μία απλή αίρεση, αλλά πλήρη ανατροπή και καθαίρεση της δωρεάς της θείας οικονομίας. Και χρησιμοποιώντας τα λόγια του αγίου Συμεών του Νέου Θεολόγου για κάποιο ανάλογο φαινόμενο της εποχής του, πρόκειται για διδασκαλία, η οποία «πάσαν ανατρέπει του Θεού και Σωτήρος ημών Ιησού Χριστού την οικονομίαν και φανερώς απαρνείται την ανακαίνισιν της φθαρείσης εικόνας...» .

Ο άγιος Γρηγόριος ο Παλαμάς προασπίστηκε την αυθεντική παράδοση της Εκκλησίας, που ήταν εξαρχής κοινή στην Ανατολή και την Δύση. Αγωνίστηκε για την άρση των αποκλίσεων που δημιούργησε το σχίσμα. Καταπολέμησε την διδασκαλία του Βαρλαάμ ότι η ενεργεία η χάρη του Θεού είναι κτιστή, και τόνισε ότι ο Θεός με την άκτιστη χάρη του έρχεται σε προσωπική κοινωνία με τον άνθρωπο, ενώνεται μαζί του και τον θεοποιεί. Έτσι πρόβαλε απαραχάρακτο τον Χριστιανισμό, στήριξε την Ορθοδοξία και διατήρησε ανοικτή την οδό της θεώσεως του ανθρώπου.

Η αποσύνδεση της χριστιανικής ζωής από την Εκκλησία, που σημειώθηκε κατά τους νεώτερους χρόνους, παραμόρφωσε τον Χριστιανισμό και ευνόησε την εκκοσμίκευση. Κι επειδή η εκκοσμίκευση καθιερώθηκε και εμπεδόθηκε πρώτα στην Δύση, για να διαδοθεί ως εισαγόμενη και στην Ανατολή, η υπεροχή των δυτικών στην κατάσταση αυτή ήταν ευνόητη. Γι αυτό οι εκκοσμικευόμενες κοινωνίες της Ανατολής είναι φυσικό να μειονεκτούν απέναντι στις εκκοσμικευμένες κοινωνίες

της Δύσεως και να χρειάζονται να τις ακολουθούν διαρκώς ως ουραγοί κατευθυνόμενοι σε αδιέξοδο. Περιφρονήσαμε τις αυθεντικές μας ρίζες, απαρνηθήκαμε τον πνευματικό μας πλούτο, λησμονήσαμε τον υπερβατικό προσανατολισμό μας και θελήσαμε να εκσυγχρονιστούμε περπατώντας ξιπόλητοι στα αγκάθια της εκκοσμικεύσεως.

Ο άγιος Γρηγόριος ο Παλαμάς σε μια κρίσιμη καμπή της ιστορίας πρόσφερε με την ζωή και την διδασκαλία του τεράστιο πλούτο για την στήριξη του γένους και της Εκκλησίας μας όχι μόνο στην εποχή του, αλλά και σε ολόκληρη την σκοτεινή περίοδο της τουρκοκρατίας που επακολούθησε. Αλλά και σήμερα το πρόσωπο και η διδασκαλία του αποτελούν πολυτιμότεο κεφάλαιο, που προσφέρεται για την στήριξη και την δημιουργική πορεία μας προς το μέλλον. Για την πορεία μας μέσα στην ιστορία, για τον διάλογό μας με τον χριστιανικό αλλά και τον μη χριστιανικό κόσμο της παγκοσμιοποιούμενης και διαλυόμενης κοινωνίας μας.

Τελειώνοντας θα ήθελα να κάνω δύο επισημάνσεις, που έχουν κάποια ιδιαίτερη σπουδαιότητα και επικαιρότητα σήμερα. Η μία συνδέεται με την ζωή του αγίου Γρηγορίου του Παλαμά και η άλλη με την διδασκαλία του.

Όταν ο Παλαμάς χειροτονήθηκε στην Κωνσταντινούπολη αρχιεπίσκοπος Θεσσαλονίκης και πήγε στην Θεσσαλονίκη για να αναλάβει τον θρόνο του, βρέθηκε αντιμέτωπος με την επανάσταση των Ζηλωτών, οι οποίοι και τον εμπόδισαν να εισέλθει στην πόλη. Ο Παλαμάς αποσύρθηκε ειρηνικά στο Άγιον Όρος, όπου και παρέμεινε ασκητεύοντας, όπως πριν, επί ένα περίπου χρόνο. Τότε ο βασιλιάς των Σέρβων Στέφανος Δουσάν, που εξαιτίας των εμφύλιων ταραχών και της επαναστάσεως των Ζηλωτών βρήκε την ευκαιρία να επεκτείνει την κυριαρχία του σε σημαντικό μέρος της Μακεδονίας, επισκέφτηκε το Άγιον Όρος και προσπάθησε να προσεταιριστεί τον αποκλεισμένο από την έδρα του ιεράρχη με κολακευτικές υποσχέσεις για πολιτική εξουσία, μεγάλες δικαιοδοσίες και άφθονα χρήματα. Στις προτάσεις του αυτές ο εμπερίστατος ιεράρχης έδωσε την ακόλουθη αρχοντική απάντηση:

«Δεν έχω καμία ανάγκη από εξουσίες, δικαιοδοσίες και άφθονα χρήματα. Αν πάρει κάποιος έναν σπόγγο που χωράει ένα ποτήρι νερό και τον ρίξει μέσα στο Αιγαίο, δεν θα απορροφήσει ποτέ το αχανές πέλαγος, αλλά και από εκεί θα πάρει μόνο ένα ποτήρι νερό, όσο δηλαδή αντιστοιχεί στην φυσική του χωρητικότητα, και θα εγκαταλείψει ως αδιάφορο όλον εκείνο τον υγρό όγκο. Έτσι και εγώ, έμαθα από παλιά και μου έγινε σχεδόν φυσικό, να ζω με λίγα και να αρκούμαι μόνο στα απαραίτητα. Για αυτό, και αν ακόμα μου προσφέρεις όλο το χρυσάφι που βρίσκεται επάνω στην γη και μέσα στα έγκατα της γης, και αν ακόμα με πάρεις και με βουτήξεις ολόκληρο μέσα στο ρεύμα του μυθικού Πακτωλού, δεν θα πάρω από εκεί

τίποτε περισσότερο από την καθημερινή τροφή και τα αναγκαία. Συνεπώς δεν χρειάζεται ούτε με ενδιαφέρει καθόλου η συζήτηση για τις πολλές και μεγάλες δωρεές και τις χρηματικές παροχές σου» .

Η άλλη επισήμανση συνδέεται, όπως είπαμε, με την διδασκαλία του. Ο άγιος Γρηγόριος ως «κήρυξ της χάριτος» τόνισε ότι η ενέργεια του Θεού ή η χάρη του, με την οποία και σώζεται ο άνθρωπος, δεν είναι κτιστή. Ο Θεός δηλαδή δεν σώζει τον άνθρωπο με κάποιο κτιστό στοιχείο που μεσολαβεί ανάμεσα σε αυτόν και τον άνθρωπο, αλλά έρχεται ο ίδιος σε άμεση προσωπική κοινωνία και ένωση μαζί του. Αντίστοιχα λοιπόν και ο άνθρωπος οφείλει να προσεγγίσει τον Θεό άμεσα και προσωπικά. Για αυτό και η προσευχή, που βρέθηκε στο επίκεντρο της διενέξεώς του με τον Βαρλαάμ, δεν είναι απλώς η μνήμη του Θεού ή η κίνηση του ανθρώπινου νου προς τον Θεό, όπως υποστήριζε ο Βαρλαάμ, αλλά η προσωπική κοινωνία και ένωση με αυτόν, που κορυφώνεται στην θεία Κοινωνία.

Προσευχή σημαίνει αναφορά σε πρόσωπο. Και ο άνθρωπος που προσεύχεται πραγματικά νιώθει την παρουσία του προσώπου προς το οποίο απευθύνει την προσευχή του. Ιδιαίτερα μάλιστα η προσευχή του Ιησού, το «Κύριε Ιησού Χριστέ, ελέησόν με», που υποστήριζε ο Παλαμάς ότι πρέπει να έχει διαρκώς στα χείλη του κάθε πιστός, αποτελεί και για τον άνθρωπο της εποχής μας την κυριότερη σύσταση και προτροπή του• σύσταση και προτροπή για την ανόρθωσή του και την αποκατάσταση της κοινωνίας του με τον Θεό και τον συνάνθρωπο.

PERMANENTLY_REMOVED